

ДІЛОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті автор наводить теоретичне обґрунтування та ділиться власними доробками з використання сучасних технологій навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах на нефілологічних спеціальностях. У якості однієї з найефективніших технологій автор пропонує використання ділових ігор у процесі навчання професійної англійської мови майбутніх політологів.

Ключові слова: міжкультурне спілкування, навчальна комунікативна ситуація, симуляції, полікультурна освіченість, ділова гра.

В статье автор теоретически обосновывает и делится собственными работами касательно необходимости использования современных технологий обучения иностранным языкам в высших учебных заведениях на нефилологических специальностях. В качестве одной из наиболее эффективных технологий автор предлагает использования деловых игр в процессе обучения профессиональному английскому языку будущих политологов.

Ключевые слова: межкультурное общение, учебная коммуникативная ситуация, симуляция, поликультурная образованность, деловая игра.

The author of this article gives theoretical foundation and shares experience concerning the necessary usage of the modern teaching technologies of foreign languages in the institutes of higher education at non-philological specialties. As one of the most effective technologies the author offers business role-plays' usage in the process of teaching English to future political scientists.

Key words: intercultural dialogue, educational communicative situation, simulation, polycultural education, business role-play.

У XXI столітті, коли процеси інтеграції України у Європейську та світову спільноту поглиблюються, відбуваються динамічні зміни у її політичному, соціально-економічному та культурному житті. Перед українською освітою постає нагальне питання удосконалення та розвитку, оскільки зростає потреба в освічених спеціалістах, які практично володіють іноземною мовою, зокрема англійською, як мовою міжнародного спілкування [6]. Реалії сьогодення потребують від сучасної молоді вміння орієнтуватись у полікультурному світі, встановлювати контакти та вести діалог з представниками інших культур, для того, щоб відповідати вимогам сучасності й посідати гідне місце серед інших національних та культурних спільнот.

Актуальність статті визначається необхідністю іншомовної підготовки майбутніх політологів до міжкультурного спілкування. Для того, щоб мати високу конкурентноздатність на українському та міжнародному ринках праці, для майбутніх фахівців важливо вміти спілкуватись з представниками інших культур. Навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах повинне розвивати комунікативну компетенцію студентів, які передбачають спілкування

та роботу в міжнародному середовищі. Останнім часом багато молоді бере участь у міжнародних програмах обміну з англійськими країнами, в українських навчальних закладах усе частіше зустрічаються студенти та викладачі-носії іноземної мови. Особливої уваги потребує навчання англійської мови майбутніх політологів, оскільки політологія – спеціальність нова і засади для формування навичок іншомовного міжкультурного спілкування саме для майбутніх політологів потребують наукового обґрунтування та розробки. Здатність вести міжкультурний діалог та висока комунікативна компетенція українських студентів, які планують працювати у сфері політики, та майбутніх фахівців з політології повинна підтримувати високий міжнародний імідж України та авторитет її громадян у міжнародному суспільстві на політичній арені.

Глобальні за своїми масштабами інноваційні процеси, що відбуваються в системі вищої освіти, вимагають переходу в навчанні від традиційного пасивного накопичення суми знань до вмотивованого засвоєння студентами методів здобуття наукової інформації та вмінь реалізовувати свої знання у професійній діяльності. Важливим аспектом даних

трансформацій є навчання іноземних мов, зокрема англійської, як засобу міжкультурного спілкування. Мова йде про необхідність використання сучасних технологій навчання, які б активізували міжкультурну комунікативну діяльність студентів, забезпечували формування знань та вмінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності і володіння мовою як засобом міжкультурного спілкування. Ефективним з цієї точки зору є застосування методу ділової гри у навчанні англійської мови, вважає С. Ю. Ніколаєва [8].

На думку В. М. Яніної, у процесі ділової гри відбувається діалог на професійному рівні, обґрунтування різних думок і позицій, взаємна критика гіпотез і пропозицій, що веде до засвоєння не лише нових міцних знань та чітких уявлень, але й допомагає набутти досвід вирішення професійних завдань, формує ціннісні орієнтації майбутніх спеціалістів, сприяє виробленню системи власних переконань [13].

Втілення навчальних комунікативних ситуацій у навчальний процес у вигляді ролевих (ділових) ігор та симуляції розробляли: Л. І. Яковенко, Ю. В. Кузьменко, Ю. І. Пассов, С. В. Гапонова (для студентів-філологів) О. Й. Добра, С. В. Литвин, Ю. Семенчук (для майбутніх правознавців) О. Н. Соловова, О. Л. Кривцова, А. Л. Бердичевський (для студентів педагогічних ВНЗ) та ін.

Питання запровадження ділових ігор для навчання іноземних мов майбутніх політологів вітчизняними вченими не можна вважати достатньо дослідженими з позицій європейської інтеграції, тому темою нашої роботи обрано: «Ділова гра як засіб підготовки майбутніх політологів до міжкультурного спілкування».

Один із найважливіших факторів, від якого залежить позитивний результат навчання міжкультурного спілкування, – це вміло організована робота на занятті. Нестандартні комунікативні ситуації, направлені на формування соціокультурної компетенції, функціональної грамотності, полікультурної освіченості [12, с. 10], за відсутності яких міжкультурна комунікація перестає бути можливою. НКС мають занурювати студентів у іншомовне середовище, щоб вони могли ознайомитися з ним із середини, в якості активних учасників, опановуючи новий матеріал через власний досвід.

Для створення таких ситуацій, перш за все, доцільно застосовувати ділові ігри, в процесі яких студенти відтворюють різноманітні уявні комунікативні ситуації, що готують їх не тільки у мовному аспекті (опанування лексичного, граматичного та культурознавчого матеріалу), але й у психологічному, що надає змогу психологічно та емоційно адаптуватися до певних ролей, ситуацій та сценаріїв. Велика кількість методистів відзначають, що в діловій, як і у рольовій грі «студентам не доводиться брати відповідальність за свої дії та слова, говорить герой, котрого вони грають, а не вони самі» («students do not have to take responsibility for their own actions and words, it's the character they are playing who speaks, not themselves») [14, с. 133], а

також те, що «маска ролі дійсно здатна розкрипачити в мовленнєвому плані людину особливого складу» [9, с. 87].

Найголовніша особливість ділової гри у методиці викладання іноземних мов – це її здатність до моделювання процесу професійної діяльності і, зокрема, умов та специфіки конкретних ситуацій, що сприяє розвитку творчого професійного мислення майбутніх фахівців та формуванню у них практичних умінь і навичок. Саме ця особливість ділової гри характеризує її як «ділову» та відрізняє від інших різновидів ролевих ігор.

Одним із компонентів у створенні ситуацій міжкультурного спілкування є «створення навчальних комунікативних ситуацій» [5, с. 8], метою яких є моделювання природних. Методисти поділяють навчальні комунікативні ситуації на стандартні та нестандартні. Перші розробляються з метою підготовки студентів до задоволення життєвих потреб у стандартних та передбачуваних ситуаціях під час перебування у країні, мова якої вивчається; інші – до неочікуваних та непередбачуваних, коли доводиться здійснювати непередбачені мовленнєві дії, вирішуючи певні проблеми з представниками англійської культури [5]. Ділові ігри можуть поєднувати у собі відтворення студентами, як стандартних ситуацій міжкультурного спілкування, так і провокувати непередбачене мовлення.

Для формування здатності до міжкультурного спілкування у студентів навчальним комунікативним ситуаціям, у нашому випадку діловим іграм, слід надавати нестандартності та проблемності. Їхньою головною рисою буде те, що вони пропонують студентам вирішити низку проблем, а також визначити свої ролі у процесі спілкування. Коли проблема розв'язується представниками різних культурних спільнот, відповідно має місце міжкультурне спілкування, що підтримується через діалог культур. Головним тут повинно бути спілкування або ж діалог представників різних культур (української та англійської, канадської або американської), де кожна з груп формує своє ставлення щодо розв'язання проблеми з позиції власної культурної спадщини [11, с. 5].

Важливо, щоб матеріали для проведення ділових ігор були автентичними, «які реально використовуються носіями мови» [7, с. 303] оскільки тільки таким чином можливо наблизити їх до реальної ситуації в іншомовному середовищі. Для проведення ділових ігор треба ретельно підбирати тематику та матеріали (основи) для їх проведення (тексти, аудіо- або відеоматеріали), щоб порушувати актуальні проблеми сьогодення та підштовхувати учасників гри до конструктивної дискусії у рамках ситуації міжкультурного спілкування.

Головною перевагою аудіо- та відеоматеріалів є те, що вони пропонують студентам інформацію «у природному темпі мовлення носіїв англійської мови» [5]. Окрім того, вони краще передають емоційність, що дозволяє ефективно їх застосовувати у обговоренні ситуацій, які характеризуються

динамізмом та сильним емоційним забарвленням. Відеофільми мають специфічну цінність у тому, що вони повною мірою передають мовленнєвий акт та взаємодію його компонентів: учасників спілкування (хто з ким спілкується); комунікативного наміру (навіщо, з ким); предметного змісту (теми, ситуації, мовні засоби); екстралінгвістичних і паралінгвістичних засобів, що використовуються в мовленні у конкретній ситуації спілкування, що значно підвищує ефективність розуміння монологічного та діалогічного мовлення.

Відеоматеріал уже впродовж довгого часу застосовується для «навчання аудіювання та фонетичного аспекту говоріння» [5, с. 9], але тепер з'явилася можливість використання відеофільмів для створення проблемної ситуації на основі їхнього сюжету та для навчання усного творчого мовлення. Цей напрямок роботи кардинально відрізняється від роботи з художніми матеріалами, тому що порушує велику кількість проблемних питань. До роботи з нехудожніми матеріалами можуть залучатися різноманітні види автентичних джерел – статті, анкети, бланки, графічна, відео- та аудіореклама, науково-пізнавальні фільми та інтерв'ю, що порушують актуальні проблеми сьогодення.

Велика увага також повинна приділятися тому, щоб студенти у процесі роботи оволодівали фоновими знаннями, тобто знаннями про країну та її культуру, в нашому випадку, про політичну сферу життя.

Серед головних переваг застосування ділової гри на заняттях з англійської мови на факультеті політичних наук є також те, що студенти оволодівають англійською мовою паралельно з політичною культурою основних англомовних країн, проявляють активність, оскільки «основа будь-якої рольової гри – ініціативне мовлення» [13, с. 17]. Ділові ігри особливо виділяються значною варіативністю, ця їхня властивість дозволяє інсценувати найрізноманітніші види та способи міжкультурного спілкування. «Ці форми навчальної діяльності підвищують мотивацію студентів, дозволяють практикувати говоріння у невимушеному контексті» [10, с. 13].

При розробці ділових ігор важливо, по-перше, щоб серед учасників розмови був обов'язково представник культури української, а не лише британської, канадської чи американської, щоб була проведена гідна «організація інформаційної підтримки» [4, с. 16], щоб добирались цікаві та відповідні матеріали.

Змодельємо ділову гру, де представники різних культур опиняються в англомовному середовищі. Дана ділова гра розроблена для студентів-політологів другого та третього років навчання.

Тема ділової гри: Засідання Антитерористичного Комітету Ради Безпеки ООН / The meeting of Counter-Terrorism Committee (United Nations Security Council).

Мета ділової гри: розвинути навички усного мовлення та міжкультурного спілкування, навчити працювати в команді, знаходити компромісні рішення та досягати консенсусу.

Студентам політологічного факультету пропонується провести засідання Антитерористичного комі-

тету Ради Безпеки ООН, відповідно до вже створеної антитерористичної програми ООН 2010 року.

Проведенню ділової гри передують практичне заняття із ознайомлення з історією створення, умовами роботи та країнами-членами Комітету Безпеки ООН на 2010 рік. Також ознайомлення з робочою програмою Антитерористичного Комітету Ради Безпеки ООН на 2010 рік. Користуючись положеннями цієї програми, студенти повинні представити основні позиції країн-членів, які вони представляють.

Президент Ради Безпеки оголошує засідання відкритим, декларує тему засідання «Укладання робочої програми Антитерористичного комітету на 2010 рік» та надає кожній з делегацій країн по 15 хвилин для обговорення та впорядкування позицій щодо необхідних заходів для впровадження стосовно даного питання.

Після цього представники кожної країни виступають з промовами, в яких вони викладають основні положення, які на їхню думку, повинні бути затверджені загальним голосуванням, та включені до робочої програми Антитерористичного комітету на 2010 рік.

Потім Президент оголошує відкриту дискусію для голосування та затвердження положень, запропонованих кожною з країн.

Засідання Антитерористичного Комітету Ради Безпеки ООН закінчується виголошенням основних положень робочої програми на 2010 рік, та офіційним закриттям засідання.

Опорами даної ділової гри була інформація щодо історії створення, умов роботи та учасників Комітету Ради Безпеки ООН, документ з офіційного сайту United Nations Security Council, а також Statement by the President of the Security Council At the 6279th meeting of the Security Council, held on 26 February 2010, in connection with the Council's consideration of the item entitled «The situation concerning Terrorism» [16].

Застосування ділових ігор дає змогу всебічно охопити політично-соціальний та країнознавчий матеріал, наділити студентів полікультурними компетенціями (повага, толерантність, здатність вести переговори). Студенти знайомляться з устроєм ради безпеки ООН, визначають місце України у даній міжнародній організації, мають змогу ознайомитись з іншими культурами та націями (не тільки української та англійської).

Особливістю використання ділової гри саме в процесі вивчення іноземної мови є її комунікативна спрямованість, оскільки основним шляхом залучення учасників гри до спільної пізнавальної діяльності й одночасно шляхом створення та розв'язання проблемних ситуацій є спілкування, у ході якого приймаються індивідуальні та групові рішення, досягаються цілі кожної конкретної гри.

Використання ділових ігор у процесі вивчення іноземної мови майбутніми політологами зумовлює позитивні зміни у формуванні навичок усного мовлення та міжкультурного спілкування студентів на заняттях з англійської мови, оскільки процес ділової гри пов'язаний з розвитком умінь майбутніх

спеціалістів використовувати мову як засіб спілкування у сфері майбутньої професійної діяльності.

Ситуації міжкультурного спілкування на заняттях англійської мови сприяють формуванню професійного інтересу студентів до навчального матеріалу.

Проблема створення ситуацій міжкультурного спілкування для ділових ігор на заняттях з англійської мови варта подальшого дослідження з урахуванням кількісних та якісних змін в українській та світовій політично-соціальних спільнотах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булгакова В. Адаптувати людину до життя (До питання про співвідношення понять «комунікативна компетентність» та «комунікативна компетенція») / В. Булгакова // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. – № 6. – С. 82–86.
2. Голованчук Л. П. Система вправ для формування в учнів 9-го класу англомовної культурно-країнознавчої компетенції / Л. П. Голованчук // Іноземні мови. – 2006. – № 1. – С. 17–24
3. Голованчук Л. П. Особливості створення текстів-полілогів для інтенсивного навчання міжкультурного спілкування / Л. П. Голованчук, Л. М. Яценко // Іноземні мови. – 2005. – № 3. – С. 3–7.
4. Гордєєва А. Й. Організація інформаційної підтримки рольової гри на уроках англійської мови у старшій школі / А. Й. Гордєєва // Іноземні мови. – 2007. – № 4. – С. 16–19.
5. Гордєєва А. Й. Як створювати ситуації міжкультурного спілкування на уроці англійської мови / А. Й. Гордєєва // Іноземні мови. – 2008. – № 2. – С. 8–11.
6. Кузьменко Ю. В. Вимоги до вправ для формування соціокультурної компетенції учнів основної школи у процесі навчання англійського діалогічного мовлення / Ю. В. Кузьменко // Іноземні мови. – 2006. – № 2. – С. 6–15.
7. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник] / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002 – 328 с.
8. Ніколаєва С. Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва, О. М. Шерстюк // Іноземні мови. – 2001. – № 1. – С. 50–58.
9. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению : [пособие для учителей иностр. яз.] / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
10. Підченко Г. Виховний потенціал комунікативної методики навчання іноземної мови / Г. Підченко // Іноземні мови. – 2007. – № 3. – С. 12–13.
11. Складенко Н. К. Формування соціокультурної компетенції учнів за навчально-методичними комплексами серії English through Communication / Н. К. Складенко, Л. П. Голованчук // Іноземні мови. – 2003. – № 1. – С. 9–10.
12. Сысоев П. В. Языковое поликультурное образование / П. В. Сысоев // Иностранные языки в школе. – 2006. – № 4. – С. 2–14.
13. Яніна В. М. Навчаємо спілкуватися іноземною мовою через рольові ігри і драматизації / В. М. Яніна // Іноземні мови. – 2003. – № 3. – С. 17–18.
14. Harmer J. The Practice of English Language Teaching / J. Harmer. – London –New-York : Longman, 1998. – 296 p.
15. Statement by the President of the Security Council At the 6279th meeting of the Security Council [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-F6E4FF96FF9%7D/Terrorism%20S%202010%2089.pdf>.

Рецензенти: Гришкова Р. О., д.пед.н., професор;
Запорожець Г. В., к. пед.н., професор.

© Фатєєва Д. М., 2011

Стаття надійшла до редколегії 06.04.2011 р.